

טעם כוונתו

למה זית

ס"ג

מח.ב. ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על המטה.

① ט"ז

חז"ל אמרו במס' נדרים (לט, ב) "כל המבקר חולה נוטל אחד מששים בצעריו", ועיין שם דדוקא בבן גילו [כלומר, בן מזלו]. יוסף היה בן גילו של יעקב [כדאיתא במדרש, הובא ברש"י בפ' וישב על הפסוק "כי בן זקונים הוא לו"]. וכשבא יוסף ונטל אחד מששים מחליו, נשאר לו רק נ"ט חלקים, ולכך "ויתחזק ישראל וישב על המטה", המטה בגימטריה נ"ט. (קול דודי, לר' יהושע הלוי ביינושביץ מקובנה, ורשא תרס"א, אחרי מותו)

"ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל לאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה" (מח, כ)

②

צריך להבין מדוע נבחרו מנשה ואפרים להיות הסמל של ברכת ילדי ישראל, שכל זמן מן הזמנים יאמרו "ישימך אלהים כאפרים וכמנשה", ולא יאמרו כאבות הקדושים ושבטי יה?

ל"ל/ל"ל
ה"ל/ל"ל

אלא ביאר בספר "חכמת המצפון", בשמו של רבי אברהם זלמנס זצ"ל, דהנה מנשה היה הבכור וראוי היה להקדימו לכל דבר, וכן עשה יוסף שלקח את אפרים בימינו בשמאל אביו, ואת מנשה בשמאלו בימין אביו, דייק לסדרם כהוגן שלא תהיה שום פגיעה בכבודו ובבכורתו של מנשה הבכור, אבל יעקב "שכל את ידיו וישת את ימינו על ראש אפרים ואת שמאלו על ראש מנשה", והקדימו בברכה ובדגלים ובחנוכת הנשיאים.

אפשר לשער את הפתעתו וצערו של מנשה על עלבונו הגדול, הרי ידע את חשיבות ברכתיו של יעקב, ואף יוסף כתיב "וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע בעיניו" וגו', אבל מנשה לא הגיב ולא עשה כלום לא בשעת מעשה ולא לאחר מעשה, האם דבר פשוט הוא? הרי קשה מאד לאדם לסבול ולראות את עצמו פחות מחבירו, ועל דבר זה נכשלו רבים ונאבדו כדברי רבותינו ז"ל (שהש"ר פה, ה) "קשה כשאול קנאה", שקנא עשו ליעקב, שקנאו אחיו ביוסף, שקינא שאול בדוד, ודואג לא נטרד אלא בשביל הקנאה, נוראות למתבונן! וכמה קשה שבכור ישאר לנצח פחות בכבוד מאחיו הקטון ממנו.

בראות יעקב אבינו את צדקתו וענותנותו של מנשה, אשר אין בינו לבין אחיו לא קנאה, לא שנאה ולא תחרות. ציוה שכל בני ישראל יברכו את בניהם "ישימך אלהים כאפרים ומנשה" - שלא תהיה ביניכם לא שנאה ולא תחרות, אלא אהבה ואחווה ורעות, שאין ברכה טובה ממנה, דכשיש שלום יש ברכה, כפי שאנו אומרים "שים שלום טובה וברכה" וכו'.

...

מידת הקינאה היא רעה חולה כמו שאמר הרא"ש (ביאורחות חיים) אל תתן בלבך קנאה שזו היא רעה שאין לה רפואה, ואמר קהלת "ראיתי את כל המעשים אשר נעשו תחת השמש והיא קנאת איש מרעהו", ונאמר עוד "רקב עצמות קנאה" (משלי יד) כי הקנאה גורמת לרקב עצמות בעוה"ז ע"י ההתמרמרות שנובעת מחמת קנאתו באחרים, וגם לעוה"ב כפי שמספרים חז"ל (עיין שבת קיא), ובכן הברכה הגדולה לבני ישראל היא - שלא תהיה בהם קנאה המביאה לשנאה, המביאה לכל הצרות והסבל של עם ישראל, ולחורבן בית המקדש ולעיכוב הגאולה.

ל"ל

①

16
 (יד) לא תחמוד. רבים יתמחו על זאת המלה אך יהיה חכם שגם יתמודד דבר יסו בלבו כל מה שהוא נחמד למחלה עיניו, והלבו חומד מעלמו בעצמו נגד צדיק האדם, וע' בלשונם מעטל הספרי, ויחלה כמו שכתב בכל הנביאים, חסר ע' ל' לוחמו על האהבה בלחמו והאבה את ה"ח בכל לבבך, מה מקרא חסר את ה"ח בלבבך, וע"ה ר"ל בנולח בכל, חלל עסקו עיניו ללבבך מלא באהבה ה', בלחמו חלל יהיה בלבבך רק אהבה ה' כדל, לא עיניו צו גם אהבה ה' גם חפזת עולם, שאם כך חינו מלא באהבה ה', כי אם חלוי ה' וסלוי לכם ולא נקרא בכל לבבך, הנה כל חיש הנקיים זאת המלה ואחרי שחזקה נפשו להשתגע על ה' וכלחה לדבקה צו באהבה רבה בכל מה למחזו בעיניו ה' ולפעום מפעם העלך להשתגע חזו כבודו וגם ערצו רב ונחמיקות נטלה ותנעה ימלא בה, עיי' לכו מלא כל עם חזון באמרו קדוה ה' וחסוק לדבקה צו ולכו קשורה עמו בעצמות אהבה, ובה נקיים בכל לבבך כלומר שלבו מלא על כל גזומו באהבה ה', לא חיש עשומד חזו דבר מכל עשומד עולם הוא, משגי כי מודעת זאת עשומד הוא בלבבך לא באהבה חסר, ואשר ככר לכו מלא חמיר באהבה ה' חיש הנקיים בכל חסר יחלוש ויטמור צו דבר זולמו, כסם חסר הוא מלא על כל גזומו שאין יכולים לסופיק מלחמה, כי חיש לחסר לעצור על לא חסומד חסר לא שאיש נקיים ערע על אהבה את ה"ח בכל לבבך, חף שאחז אהבז חסרו, רק לא לבדו אך אהבז חסרו ואהבז ג"כ סעדם העולם והמנחות בני אדם, ונמלא שאיש נקיים בכל לבבך, ולא בלבב מעלמו מחלוא על כל עשומד על העולם הוא חסר לבד עיניו, חף חסר צמחיתו חינו חלה לסומד דעמחו שחיש עברה ועון, הלכו בעצמה חסומד

(3)
 הכתוב
 והיה
 ויבן
 בניו

מלא בלבו ועד צמחיתו, מפני שאיש עשומד בכל אהבה ה' עם אהבה המענוגים כשנת חסר גם יסד, חבל כל חסר דומה את האחד ויבטחו, חבל בני ענקיים ואהבה את ה"ח בכל לבבך חיש זה כלל חסר שלבו סכור ומלא חמיר באהבה ה' בעממה רבה, ועוד שהאיש הקטור בעצמות אהבה עם ה' יסחק על כל עשומד על העולם הזה הכלים ועובדים ונבזים מלא עלמן, ועל סודת נשים לא יאסו, ואם סומד חלשי' לשבתו עליו חוה לעושב לו וחת זה לחלוש יקטן, נספר הלכו בעצמם מכל מחוות ע"ה' ולא יתמודד חוסם ומגעל נפשו בהם, אך על צדי ימעט להשתעשע ולדבקה צו ית' באהבה ועממה, כי הספס מתכרז בעצמה לעם שהמנה עורפת ומעוזב את הספסרה:

א"ע למאשרים לתת להם את בנותיהם לנשים, ולמרות זה, הם באים יום יום ללמוד תורה אצל זקנם בגשן, בגישו היהודי, ואינם מתנכרים לעמם; וכאשר גזורה עבודה פרך על אחיהם, הם מצטרפים אל צרת וסבל כלל ישראל, ואינם הולכים אל המצרים לאמר: אנחנו נולדנו במצרים, ואבינו המשנה למלך הציל את הארץ מרעב והעשיר אותה, ולפיכך מגיעות לנו, פריבילגיות, אלא הם מקבלים עליהם את עול הגלות והשעבוד יחד עם אחיהם, — או אמר יעקב, הלואי שיקחו בני למופת את בני יוסף (שנולדו במצרים, כבני מלכים) את מסירותם לעמם ותורתו: „בך יברך ישראל לאמר ישמך אלהים כאפרים וכמנשה". ולו נתקיימה ברכת כל אב את בניו, בנוסחו של יעקב, — לא ה"י מתבוללים בישראל ללכת לרעות בשדות אחרים. וע"י בזהויד ח"ב ד"ד.

(4) יוסף אפרים

כאפרים וכמנשה, לפני רגעים אחדים אמר: „מי אלה — שאינם ראויים לברכה, וכשענה יוסף: „אשר נתן לי אלהים בזה, — יעקב מצוה את בני להתברך בהם? ! והנה חזיל דרשו, שרצה יעקב לגלות את הקץ — משמע, שראה בעיני רוח את הגלות עד הקץ, ראה את בני מפוזרים ומפורדים בדי כנפות הארץ, את הרדיפות הגורות, שאריה גזרות עליהם; ראה גם את ההשחזות הנפשית שלהם עקב הגלות והרדיפות; ראה, שרבים חללים המילה הגלות

בישראל, חללי הגוף על קדושת השם, וראה, שעצומים הרוגי הגלות, המתים מיתת נשיקה, מיתת נשמה וגוף קייב ומתבוללים בעמם, אשר האירו להם פנים חזמינו אותם להיות לעם אחד, והאבנספיצי' בכל הזרות הפילה חללים בישראל יותר מכל השחיטות והפוגרומים, ואין לך עם, שאין דם יהודים נשפך על ידו, ושאר דם יהודים... מעורב בבניו, ויעקב, שהקדים להתפלל: „הצילני מיד אחי" (המזמין אותי להיות עמו לעם א), ורק אחי, מיד עשר" (השופך דמים), — ראה את אפרים ומנשה בני המשנה למלך מצרים, אשר כל היכלי המדע פתוחים לפניהם, וכל המשרות בממשלה פנויות בעדם, וכל הנסיכים ה"י חושבים

בך יברך ישראל, בבניך לא באמר, אלא בך, האדם הוא החינוך, שהוא נותן לבניו, ואם אנו רוצים לעמוד על אופיו של אדם ולדעת את תודתו, עלינו לראות, איזה חינוך הוא נותן לבניו, וקבע יעקב, שכאשר ישימו בני לב אל החינוך, שנתן יוסף לבניו במצרים, הטמאה והמלאה כשפים חומה ותרבות אלילית, ואין עלה ביד יוסף לגדל בסביבה כזו בניים נאמנים לה' ולתורתו, — יתברכו ביוסף ובבשרו החינוך שלו: „בך יברך ישראל לאמר", הלואי, אם יבוא נסיון כזה של יוסף לידי, ואזכה לגדל בניים כאפרים

(5) pc

יב ויצעק איש אפרים ויעבר צפונה ויאמרו לפתח מדוע
עברת ו להלחם בבני עמון ולנו לא קראת ללכת עמך ביתך
נשרף עליך באש: ויאמר יפתח אליהם איש ריב הייתי אני ועמיו ובני
עמון מאד ואזעק אתכם ולא השעתם אותי מירם: ויאראה
בני עמון מושיע ואשימה נפשי בבפי ואעברה אל בני עמון
ויתנם יהיה בידי ולמה עליהם אלי היום הזה להלחם בי: ויקבצו

יקתה את כל אנשי גלעד וילחם את אפרים ויכו אנשי גלעד את
אפרים כי אמרו פלימי אפרים אתם גלעד בתוך אפרים בתוך
מנשה: וילבד גלעד את מעברות הירדן לאפרים והיה כי
יאמרו פלימי אפרים אעברה ויאמרו לו אנשי גלעד האפרתי אתה
ויאמר לא: ויאמרו לו אמרנא שבלת ויאמר סבלת ולא יבין
לדבר כן ויאתו אותו וישחטוהו אל מעברות הירדן ויפל בעת
ההיא מאפרים ארבעים ושנים אקף: וישפט יפתח את ישראל
שש שנים וימת יפתח הגלעדי ויקבר בערי גלעד:

(7) B'n
He
77

שיכול ידי יעקב והסימן שעשו בני אפרים לעצמם

וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש
מנשה שכל את ידיו כי מנשה הבכור" (סו. יד)

בספר שופטים (יב,ו) אנו מוצאים כי בני אפרים נהגו לומר "סבלת" במקום
"שבלת", עד שכאשר ביקשו לדעת על אדם האם הוא משבט אפרים, אמרו לו
שיהגה בלשוננו "שבלת" - והיה אם אמר "סבלת", אות וסימן הוא שהאיש מבני
אפרים הוא.

שיבוש זה בפיהם של בני אפרים, אמר הגאון רבי דב צבי קולנשטיין, אב"ד
מאלזקין, לא היה אקראי.

שהרי אם נתבונן בפסוק שלפנינו, המתאר את ברכת יעקב לאפרים ומנשה
ושיכול ידיו של יעקב בעת הברכה, ימצא כי בספר תורה, שאין בו ניקוד כידוע,
אפשר לקרוא את המילה "שכל" בשני אופנים: או בשין ימנית, ואז יהיה פירוש
המילה "שכל" מלשון השלכה, והיינו שיעקב אבינו במקרה ולא בחשבון ודעת
השליך את ידיו על ראש אפרים ומנשה. אם נפרש כך, יהיה פירוש "כי מנשה
הבכור", מלשון דהא, כלומר: לכן השליך במקרה ולא בחשבון ודעת - שהרי
מנשה הוא הבכור ולא יתכן שיעשה זאת יעקב בכוונה מיוחדת.

אם לעומת זאת, נקרא את המילה "שכל" בשין שמאלית, תהיה הכוונה להיפך:
שיעקב אבינו עשה זאת בהשכל ודעת, אף כי מנשה הבכור (וכפירוש רש"י
והתרגום).

משום כך, בני אפרים שחששו פן יקראו בשין ימנית - עמדו והרגילו את
לשונם לדבר תמיד בשין שמאלית. ומכיוון שזו היתה כוונתם, עשו לעצמם סימן
דוקא במילה "שבלת", המופיעה בחלום פרעה שעל ידו עלה יוסף לגדולה...

"תפארת צבי" - על אנדות הש"ס

1 "ראובן בכורי אתה כחי וראשית אוני, יתר שאת ויתר עז. פחו כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך, אז חיללת יצועי עלה" (ברא' מט, ג'ד).
 יעקב אבינו, מוכיח בפסוקים אלה את ראובן בכורו על חטא בלהה, והקושיא הנשאלת בעקבות הדברים היא פשוטה: מעשה בלהה אירע כאשר חזר יעקב מחרן, ועל פי חז"ל היה אז יעקב בן תשעים ותשע שנה (ברא' לה, כב; מגי' יז). כיום, בעת התוכחה, יעקב הוא בן מאה ארבעים ושבע שנה; דהיינו, מאז המקרה חלפו ארבעים ושמונה שנה. בכל השנים הארוכות הללו שתק יעקב, ולא מצא לנכון להוכיח את ראובן על אותו מעשה; — מדוע? הרי ודאי שידע על המעשה (בר"ר צז, ד), שכן נאמר שם במפורש: "... וילך ראובן... וישמע ישראל..." (ברא' שם). ואם תאמר שסלח לו אז — מדוע זה חזר בו והחליט להוכיחו דווקא לפני מותו, ולאחר כיובל שנים?

8
 3/1

ר
 1

11

— רש"י (לדברי א, ג) עסק כבר בשאלה זו, ואמר שיעקב לא הוכיח את ראובן בכל השנים הללו, כי פחד שראובן ילך וידבק בעשו עקב כך. ולמרות כל המעלות שיש לתוכחה, מבליג יעקב בדבר שלדעתו אכן ראוי להוכיח — וכפי שעשה בסופו של דבר —, והכל בשל החשש שמא תהיינה תוצאות שליליות לאותה תוכחה.

16

האמנם חששו של יעקב מציאותי?

האמת היא, שהחשש הזה — שמא ילך ראובן וידבק בעשו — נראה לנו רחוק מאוד. הרי אנשים פשוטים יותר מראובן, שומעים תוכחות ומקבלים אותן בלב שלם. מה עוד, שהתוכחה היא מארבעים ושמונה הדברים שהתורה נקנית בהם (אבות ו, ו) ואם כן, כיצד יש חשש שראובן אינו אוהב תוכחות?
 ובכלל, אל מי ילך ראובן? — אל עשו?! הרי עשו הוא ההיפך הגמור מראובן! עשו הוא גזלן ידוע, שיצחק אביו צריך להזהירו שלא יביא לו ציד

21

מן הגזל (בר"ר סה, יג), ואילו ראובן נזהר כל כך בדבר זה, עד שטרחה התורה וכתבה שלוש מילים יתירות, לכאורה. — "וילך ראובן בימי קציר חיטים וימצא דודאים..." (ברא' ל, יד) — ללמדך, שלמרות שבתקופה זו של השנה השדות מלאים חיטים, לא פשט ראובן ידו בגזל — ואפילו בגזל עכו"ם — אלא נטל דודאיהפקר בלבד (סנה' צט, ; ובר"ר עב, ב).
 זאת ועוד: עשו עושה הכל כדי להרוג את יעקב אחיו, למרות שמכר לו את הבכורה מרצונו, ואילו ראובן, מוסר נפשו על הצלת יוסף מיד האחים, למרות שיוסף נטל ממנו את החלק הכפול של הבכורה בנחלת הארץ (ברכ' ז:). אם כן, כיצד שייך בכלל לחשוב, שראובן ילך אל עשו הרשע?

26

31

— * —

נטיה קטנה — שאין לה אפוטרופוס

3 ויתכן לומר בשני פנים:
 ניתן לפרש, שאכן אין חשש שראובן יעבור בפועל למחנהו של עשו ויהיה כמותו. כוונת הדברים היא רק, שעלולה לעלות מחשבה בליבו של ראובן, שאצל עשו נוח יותר. אצל עשו — יהרהר ראובן לעצמו — לא הייתי מקבל תוכחה שכזו, ואולי באמת עדיף היה להשתייך למחנה עשו. כך עלול ראובן להרהר, ויעקב מתאפק ארבעים ושמונה שנים, על מנת שאפילו הרהור קל מסוג זה, לא יעלה בלב בנו.

36

41

אך יתכן גם לומר אחרת, וביאור זה בדברי רש"י נ"ל אמיתי יותר:
 אמנם בשלב ראשון, אין כל חשש שראובן יטוש הכל וילך לבית עשו; ודאי שכך לא יקרה. אבל אם ראובן יתבייש מתוכחת יעקב, תתפתח אצלו נטיה לכיוון עשו. נטיה קטנה מאוד — אבל נטיה שאיש אינו יכול לשער את תוצאותיה, ומכך חושש יעקב.

46

ימצינו כדבר הזה בלוט. בראשית דרכו, הרי היה לוט צדיק; — אמנם לא כראובן — אבל חז"ל אמרו שהיה דומה לאברהם: "שהיה קלסתר פניו

4

דומה לו" (בר"ר מא, ו). ו"קלסתר פנים", אינו צבע העיניים והחיוך, כי אם המהות הרוחנית. בפנימיות של אברהם ולוט היו צדדים שווים, עד שכל מי שהביט בלוט, היה רואה לפניו מעין ההארה והצדקות של אברהם. ולמרות כל זאת, כאשר מוכיח אברהם את לוט על הגזל של רועיו – עוזב לוט את אברהם, והולך אל הפכו המוחלט של בית אברהם בו חונך – אל סדום החוטאת.

6 pe (9)

פסק-הלכה של יעקב אבינו

חשש דומה, קיים איפוא גם אצל ראובן הצדיק, ששמו מוזכר על חושן המשפט לפני ה'. אמנם ראובן לא יקום בבת-אחת ויהפוך מהפיכה – אבל הדבר יקרה בשלבים איטיים. לאט לאט תבשיל אצלו המחשבה, שכדאי לעזוב את הבית בו ננוף ונתבייש, על אף המעלות הרבות שבבית זה. וידוע, שחז"ל התייחסו בדאגה למה שעלול האדם לעשות כתוצאה מפחד, או מאי-נוחות נפשית, והזהירו מאוד שלא לאיים על ילד קטן בסיגנון של: "כשאחזור בערב, תקבל כבר עונש הגון!". זאת, מפני מעשה שהיה, שבשל פחד העונש ברח התינוק והפיל עצמו לבור. ו"מכאן אמרו חכמים: אל יראה אדם לתינוק באוזנו [– יאיים עליו], אלא מלקהו מיד, או ישתוק ולא יאמר לו כלום"; מפני שאינך יכול לצפות את תגובתו של הילד – ואגב, זוהי הלכה למעשה (מסכת שמחות ב, ד"ו; כה"ח יו"ד קטז, ס"ק קפה).

ראובן הוא אמנם אדם מבוגר – אבל גם אצלו, בכור השבטים, קיים החשש מפני התוצאות הבלתי-ידועות שעלולה התוכחה לגרום בנפשו. הוא עלול לעזוב את הכל: את בית יעקב, את עם ישראל ההולך ונבנה, את התורה, את חלקו בארץ ישראל, ואפילו את העוה"ב – שהרי יעקב ועשו חילקו ביניהם את העולמות, ויעקב נטל את העוה"ב (תנדא"ז, יט); את כל הטובה עלול ראובן לנטוש, בשל נטיה קלה לכיוון עשו, שעלולה אולי ללהתפתח בעקבות תוכחה שישמע.

אמנם למען האמת, איננו יודעים אם חששו של יעקב היה מוצדק. סביר יותר להניח, שראובן היה מקבל את התוכחה ועומד בניסיון. – אלא שחששו של יעקב הנביא, אבינו הזקן, הוא בשבילנו תורה שלימה והלכה פסוקה. וההוראה המעשית הנובעת מכאן היא, שכאשר מתכוונים להוכיח מישהו, יש לשקול היטב את תוצאת התוכחה אצל אותו אדם.

ואכן, כפי שמביא רש"י ב"דברים" (שם), משה רבינו למד מחששו זה של יעקב, ולא הוכיח את ישראל בכל ארבעים שנות הנדודים במדבר, אלא רק סמוך למיתתו, כפי שעשה יעקב. ומהם למדו ועשו גם יהושע, שמואל הנביא, ודוד מלך ישראל. ואם כל אלה וחז"ל פוסקים כך למעשה – זוהי ללא ספק תורת חיים עבורנו.

הכבוד – ציפור נפשו של האדם

והבה נעמיק יותר:

ראובן עלול לעזוב את יעקב אם כבודו ייפגע, ולעבור למחנהו של עשו. – אבל האם שם ישיג כבוד גדול יותר?! הרי ראובן יודע שהכבוד האמיתי ממתין לו רק אצל יעקב, רק בתוך עם ישראל; הרי על זאת חונך מניקות. – אבל רואים, שכוח זה של הכבוד, – של אדם שכבודו נפגע – עלול להעביר את האדם על דעתו הישרה. הפגיעה בכבודו של אדם, עלולה לדחוף אותו למעשים שהם בניגוד להכרתו והשקפת-עולמו; לפעולות הנוגדות את כל מה שהוא מאמין בו באמונה שלימה. ואם ראובן חשוד על כך – צריך לדעת בקל וחומר, שכל אחד מאיתנו חשוד על כך. בכל אחד קיים כוח זה של מוקנות נפשית לוותר על היקר ביותר, ובלבד שהכבוד האישי לא ייפגע.

41

46

ודוגמה טובה לכך, מצינו בירבעם מלך ישראל.

על גדלותו של ירבעם העידו חז"ל, שכל חכמי ישראל שהיו בדורו של שלמה - חוץ משלמה עצמו וחכמת האלקים שבו (מ"א ה,יא) - דומים לפני ירבעם ולפני אחיה השילוני, כעשבי השדה (סנה' קב.). ועל תורתו של ירבעם אמרו, ש"לא היה בה שום דופי" (שם). וצריך להבין, שאם הקב"ה מבטיח לו מלכות על עשרת השבטים (מ"א יא, לח) - ודאי הוא, שלא על חנים זכה לכך.

והנה מוסרים לנו חז"ל, שלאחר שחטא ירבעם, יתפסו הקב"ה לירבעם בבגדו, ואמר לו: חזור בך... דהיינו, על אף שמי שחטא והחטיא את הרבים - כירבעם - אין מסייעין בידו לעשות תשובה (סנה' קז:); ועל אף שכבר בא הקב"ה לקראתו בצורה יוצאת דופן, ושלח לו נביא ומופת לעורר אותו (מ"א יג) - כאן, בשל זכותו של ירבעם, או כדי להציל את ישראל מחטא איום של עגליירבעם, בא הקב"ה בכבודו ובעצמו אל ירבעם, ופותח לו פתח נוסף של תשובה: "...חזור בך, ואני ואתה וברישי נטייל בגן עדן!!" וכי מה יכול להיות מכובד יותר, מאשר "טיול" עם הקב"ה בגן עדן?

אבל ירבעם אינו קופץ על ההזדמנות. יש לו, לירבעם, שאלה לשאול (...): "מי בראש?" מי יוביל את ה"טיול"? והקב"ה עונה: "ברישי בראש"; - שהרי נאמר במפורש (ברא' מט, י): "לא יסור שבט מיהודה".

(אמנם יש אומרים, שאם ירבעם לא היה שואל - היה הוא בראש. - עיין "שיחות מוסר", מאמר כט, תש"יב).

- וירבעם מוותר על ה"טיול": אם כך - הוא אומר לקב"ה - איני מעוניין. שאני אהיה שני לדוד!! - תודה רבה. והוא מוותר על ה"טיול" עם הקב"ה בגן עדן, ובוחר בעבודה זרה, בהחטאת הרבים, ובהימנות על אותם שאין להם חלק לעוה"ב (סנה' צ.).

כי כך הוא טבעו של אדם, גדול ככל שיהיה. שכיוון שלדעתו מגיע לו כבוד - שהרי הוא בעל תשובה, שצדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד במחיצתו (ברכי' לד:) - לכן מגיע לו כל הכבוד; וכשאינו מקבל את כל הכבוד בשלימותו - הוא מוותר על הכל, ולא אכפת לו מעצמו ומכלל ישראל.

13 י"ס
אמרה -
מנחם

ספר
שולחן
ערוך
11
676

בענין אמירת 'חוק'

זו. שם: שנאמר ביהושע לא ימוש ספר התורו זה מסוף חזק ואמץ, ומוזה גהגו לומר למסיני לקרות התורה בכל פעם חזק. והלשון 'בכי פעם' מורה שהכוונה לכל עולה ובכל עלי ועליה, ואכן מנהג הספרדים כן הוא⁸⁵ לומר 'חזק וברוך' לכל עולה, ומקורו קדמון ומחכו באבודרהם ובכנסת הגדולה, ומנהג האשכנזים עפ"י המבואר בלבוש (סי' תרס"ט) לומר כשמסיימים התורה, והיינו⁸⁶ בכל אחד מחמשד חומשי תורה 'חזק חזק ותחזק', ייש⁸⁷ אומרים שהנוסח הנכון הוא 'חזק חזק חזק' שהוא גימטריה 'משה', וכי⁸⁸ ראוי לומר.

ומכיון שדברי חזק אל מכוונים לעולד לתורה בסיום הספר, ולכן אומרים אותו הקהל בלשון נוכח 'חזק', לכן פשוט ומוכן שהעולה⁸⁹ בעצמו לא יאמר חזק וכו' כי אין טעם שיאמרנו על עצמו, וגם משום חשש הפסק בין הקריאה לברכה, אך מ"מ אין⁹⁰ לגעור על העולים לתורד שאומרים זאת בעצמם.

12 י"ז י"ג

85. כמיש בבדיח טק...

86. וכמיש באבודרהם בסדר שחרית של שבת, ובקצוה"ש סי' פ"ד סעי' י"ג. 87. מצינו לשלשה נביאים מתבארים בטען אחד, שאומרים חזק ג' פעמים, והוא גימטריה 'משה', הלא אמה האלי רבא סי' תרס"ט, מאור ושמש ט"ז ויחי, ליקוטי חבר בן חיים ח"א דף כ"ט בשם החתים ז"ע. 88. ערוה"ש סעי' ט"ז. 89. קצוה"ש שם סקבי, שו"ת שבה"ל ח"ז סי' ר"ב, שו"ת באר משה ח"ג סי' כ"ח, שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' כ"ב ויחי סי' י"ח. 90. שו"ת משניה שם. וכן בהוספות שבסוף שריע הרב עמי השכ"ז מביא מנהג שגם העולה אומר.

וידועים דברי המסילת ישרים (סוף מדת הפרשות) שלא ירצה האדם לדלג ולקפוץ אל קנה האחרון שבו ברגע אחד כי זה ודאי לא יעלה בידו אלא יהיה פורש והולך מעט מעט, ע"כ. ופשוט שכלל זה הולך על כל מדה ומדרגה שלא יהיה כפוסח על שתי סעיפים אלא שני הלכות היום ושני הלכות למחר וכו' ולבסוף נעשה ח"מ.

וזה ביאור הקרא פחו כמים אל תותר, דמים מרמו על מורה כדאיחא במענית (ו.) וכן מים מציא טהרה, והמורה מזהיר דבנוגע לרוחניות אס תעשה במהירות צבחינת פחו, אל תותר, כלומר שלא יצליח לעלות במדרגות אלא ח"ו להיפוך, והדרך לעלות בפולס הוא צבחינות ולא תוכה לעלות מעלה ויחלה ויחלה 14

מן השמים וליתן לו אוחו המדרגה וכו' והנה בעינינו ראינו רבים מן החסידים

שנעשו משוגעים ח"ו או בעלי מרה שחורה, ומאין נמצא הדבר, אס מן המורה ח"ו אדרבה המורה משמחת לה, אס מן המלות הלא פקודי ה' ישרים משמחי לה, אבל הענין הוא כי האנשים ההם הם הרואים לעלות אל ה', והסולס נעלמה מעיניהם כי אינם יעודים את השי"ת בהדרגה ומפסיים דבר שאין שייך להם וכו' וגם י"ש אנשים שעיקר עבודת שלהם להשי"ת הוא להיות בעל מדרגה, ועל זה נאמר לא תעלה במעלות על מוצחי היינו כדי להיות בעל מעלה ומדרגה, ע"ש.

או יש לומר בדרך מוסר דהפסוק בא לרמו הענין שלא לדלג ולחטוף מדרגות כפוסח על שתי סעיפים אלא מעט מעט יעלה במדרגות עד שיבוא להחלית, דאס יקפוץ עבודתו לא ירצה ויחלה ימשז להקב"ה כדאיחא בספה"ק אוהב ישראל וי"א (נליקוים לפי ויקרא) חזו המליות דבריו, ויקרא אל משה, צפירוש רש"י לכל קריאות ולכל דברות וכוים קדמה קריאה לשון כו', דע שזא רש"י וו"ל כאן ללמדנו כלל גדול צמורה, והיינו כמו שמשא⁹⁵ היה נגש לדבר עם השכינה עד שקדמו קריאה כמו קן צריך האדם הרונה לעלות אל ה' ממדרגה למדרגה, בכל מדרגה צריך הוא שיקדמו קריאה